

Висновки

Для вітчизняних підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, проблема управління міжнародною конкурентоздатністю стоїть дуже гостро. Тому для успішного функціонування українських виробників на зовнішньому ринку необхідно постійно оцінювати рівень конкурентоспроможності підприємств і розробляти шляхи його підвищення.

Існує прямопропорційна залежність між економічною ефективністю діяльності підприємства і рівнем його конкурентоспроможності. Однак при оцінці конкурентоспроможності підприємства необхідно використовувати систему показників, що відбивають результативність не тільки господарської діяльності, а й фінансової, маркетингової, ефективність організації праці, зокрема, управлінського персоналу.

Література

1. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств : навчальний посібник / І. Ю. Сіваченко, Ю. Г. Козак, Ю. І. Єхануров та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 456 с.

2. *Омельяненко Т. В.* Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Т. В. Омельяненко, Д. О. Барабась, А. В. Вакуленко. – К. : КНЕУ, 2006. – 272 с.

3. *Шершньова З. Є.* Стратегічне управління : навч. посібник / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К. : КНЕУ, 2004. – 356 с.

4. *Макконнелл К. Р.* Экономика : Принципы, проблемы и политика : В 2 т. – Т.1 : учеб. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю ; пер. с англ. – 13-го изд. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 974 с.

5. Международные экономические отношения : теория и политика : учебное пособие. – 2-е изд. перераб. и доп. / под ред. Ю. Г. Козака – К. : Центр учебной литературы, 2013. – 360 с.

6. Оцінка взаємозв'язку людського розвитку та конкурентоспроможності на міжнародному рівні: рейтинговий аналіз / В. П. Антонюк, О. Д. Прогнімак, Д. В. Кузнецова // Економіка пром-сті. – 2013. – № 3 (63). – С. 177-191.

7. *Ромашко О. М.* Роль інвестиційної діяльності у формуванні прибутку підприємства / О. М. Ромашко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12. – С. 107-112.

8. *Ринейська Л. С.* Міжнародні інвестиції за умов економічної глобалізації / Л. С. Ринейська // Економіка і регіон. – 2009. – № 3. – С. 166-171.

9. Международная экономика : учебное пособие. – В 2-х томах. – Т. 2 Международная макроэкономика / под ред. докт. экон. наук, проф., акад. АЭН Украины Ю. Г. Козака. – 4-е изд. перераб. и доп. – К. : Центр учебной литературы, 2013. – 308 с.

10. *Арутюнова Д.В.* Стратегічний менеджмент. Навч. посіб. / Арутюнова Д.В. – Таганрог : Видавництво ТТІ ЮФУ, 2010. – 122 с.

11. *Вулфел Чарльз Дж.* Энциклопедия банковского дела и финансов / Чарльз Дж. Вулфел. – Самара : Корпорация «Федоров», 2000. – С. 559.

12. Конкуренция и антимонопольное регулирование. Учебное пособие / С. Б. Авдашев, Л. А. Борисова, Л. Е. Гукасян, И. Н. Задирако / Под ред. А. Г. Цыганов : М, 1999. – 368 с.

УДК 338.246.87

В.В. Римащевська

здобувач,

Університет економіки та права «КРОК»

Модель імпортової безпеки країни та алгоритм її побудови

У статті досліджено вихідні характеристики та алгоритм побудови моделі імпортової безпеки, а також охарактеризовано класифікацію моделей та обрано вид для побудови моделі імпортової безпеки країни.

Ключові слова: модель, імпортна безпека, економіко-математичне моделювання.

В.В. Рымашевская
соискатель,

Университет экономики и права «КРОК»

Модель импортной безопасности страны и алгоритм ее построения

В статье исследованы исходные характеристики и алгоритм построения модели импортной безопасности, а также охарактеризована классификация моделей и избран тип для построения модели импортной безопасности страны.

Ключевые слова: модель, импортная безопасность, экономико-математическое моделирование.

V. Rymashevska
External PhD Student,
“KROK” University

State Import Security Model and its Construction Algorithm

The characteristics and algorithm of import security model construction were investigated, also model classification was characterized and the type of model for the state import security model construction was determined.

Key words: model, import security, economic-mathematical modeling.

Постановка проблеми

Для національної економіки зовнішня торгівля є одним із найважливіших макроекономічних чинників, що суттєво впливає на розвиток економіки в цілому. Інтернаціоналізація економічної діяльності країни дає змогу реалізувати важливі зовнішньоекономічні інтереси. Разом з тим вона створює можливість дестабілізації соціально-економічної ситуації в державі.

Імпортна діяльність є інструментом, що визначає напрям розвитку національної економіки, впливає на її безпеку та збалансованість. Уміле використання державою цього інструменту є базисом досягнення високих економічних результатів фінансування економіки. З іншого боку, імпорт є джерелом небезпек і загроз для національної економіки. Відсутність державного контролю або його недостатнє втручання в регулювання імпортної діяльності призводить до зростання рівня імпортної небезпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам економічної безпеки присвячено роботи багатьох вітчизняних та іноземних науковців. Серед американських учених, які займалися проблемами безпеки держави, слід відзначити таких, як А. Волферс [22], Х. Моргентау [13], Р. Осгоот [15] та інші.

Питанням розроблення теоретичних і прикладних сторін економічної безпеки та методологічній основі її дослідження присвятили праці українські вчені: В. Сідак [18], В. Шлемко [12], В. Геєць [4], В. Пономаренко [10], М. Кизим [1], М. Дацків [6], І. Чорнодід [20], З. Варналій [1], О. Власюк [2], Я. Жаліло [7],

В. Мунтіян [12], Ю. Пахомов [17]. Аналіз останніх досліджень і наукових праць вищезазначених учених вказує на відсутність достатньої теоретичної та методологічної основи дослідження питання імпоротної безпеки країни.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

У сучасній науковій думці немає єдиного системного підходу до створення моделі імпоротної безпеки країни. Її відсутність призводить до того, що на практиці організація забезпечення імпоротної безпеки реалізується на низькому рівні, безсистемно та неефективно. В основі забезпечення імпоротної безпеки держави повинна лежати модель імпоротної безпеки. Отже, не дослідженим залишається використання моделювання як наукового методу при побудові моделі імпоротної безпеки держави. Також не визначеними є основні характеристики та вихідні дані, які потрібні для побудови моделі імпоротної безпеки держави.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз існуючих моделей і вибір моделі імпоротної безпеки країни, а також визначення алгоритму її побудови.

Виклад основного матеріалу дослідження

Поняття «модель» широко вживається як у науковій літературі, так і в побутовому значенні. Правильна побудова та дослідження моделі сприяють точності й правильності наукових висновків, пропозицій і рішень. Модель як наукова категорія має різні визначення. Так, А.П. Голіков визначає модель як сукупність абстрактно створених структур і функцій реально існуючої системи, яка дає можливість розуміти, віддзеркалювати та відтворювати складні процеси, що відбуваються в реальних системах. У науці під моделлю розуміють відображення будь-яким способом процесів, що відбуваються в реальному об'єкті [14, с. 10], або зразок, макет конструкції чого-небудь, відтворений у зменшеному або збільшеному вигляді. Визначення поняття «модель» може бути сформульоване так: модель – це презентація системи, яка дає змогу дослідити властивості системи і в деяких випадках передбачити результати її функціонування в майбутньому. Саме тому моделі часто використовують у ході різних видах аналізу як засіб усвідомлення дійсності (рис. 1). Доцільно підкреслити особливість моделі, яка виражається в тому, що модель не є об'єктивною реальністю, це конструкція, створена людиною з метою допомогти краще зрозуміти реальні світові системи. «Модель є втіленням об'єкта, системи або поняття (ідеї) в деякій формі, відмінній від форми реального існування. Модель служить, як правило, засобом, який допомагає нам у поясненні, розумінні або вдосконаленні системи» [8, с. 15].

Рис. 1. Особливість моделі імпоротної безпеки

Джерело: розроблено автором

У літературі виділяють таку класифікацію моделей (рис. 2): абстрактні (концептуальні); матеріальні (фізичні); дескриптивні (описові); оптимізаційні. Перераховані види моделей у свою чергу поділяються на складові, які утворюють певну схему моделювання [5, с. 9]:

- абстрактне моделювання (словесне, числове, математичне, графічне), як правило, не зберігає в моделях природу явищ і процесів, що є в оригіналі. Збері-

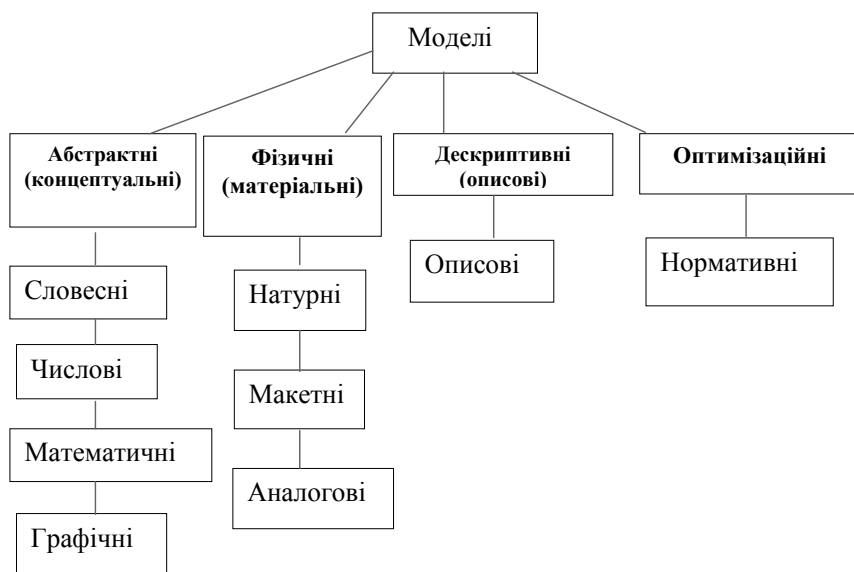

Рис. 2. Видова класифікація моделей

Джерело: [5, с. 9]

гається лише ідентичність співвідношень і масштабність компонентів та явищ у досліджуваних об'єктах або процесах;

- фізичне моделювання (натурне, макетне, аналогове) характеризується значним рівнем наочності. За його допомогою можна моделювати як природні, так і соціально-економічні системи. За допомогою фізичного моделювання досягаються три види подібності: зв'язку; зовнішнього вигляду; співвідношення між елементами системи;
- дескриптивні моделі описово характеризують сутність явищ і процесів, що відбуваються; дають змогу на цій основі здійснювати їхнє порівняння, класифікацію, знаходити позитивні та негативні моменти, робити необхідні рекомендації;
- оптимізаційні моделі на підставі емпіричних операцій і наявного досвіду дають змогу розробляти графіки, нормативні документи, що обґрунтовують і визначають хід тих чи інших явищ і процесів.

Усі чотири види моделей, залежно від цілей і завдань з прийняття рішень, можуть використовуватися в дослідженні й конструюванні міжнародних економічних зв'язків держав і зовнішньоекономічної діяльності окремих підприємств та організацій. Однак аналіз досвіду міжнародних економічних відносин свідчить, що найбільш поширеними видами моделей, які використовуються на практиці, є математичні моделі в поєднанні з економічними методами, що утворюють економіко-математичне моделювання.

Моделювання як науковий метод відкриває багато можливостей у дослідженні різних об'єктів і явищ, особливо у сфері економіки, та є одним із дієвих і ефективних наукових методів пізнання. Моделювання – це дослідження об'єктів пізнання на їхніх моделях [11, с. 32]. Своєю чергою, дослідження, пізнання тих чи інших явищ – це насамперед розумова діяльність, що здійснюється під контролем людської свідомості у формі моделей. Побудова моделі імпортової безпеки дає можливість дослідити наявні зв'язки та закономірності, тобто усвідомити дійсність. Завдяки цьому виявляються та усвідомлюються суперечності та незрозумілості. З допомогою побудованої моделі більш чітко

можна уявити структуру об'єкта, виявити важливі зв'язки (причини-наслідки). Моделі успішно використовують для прогнозування поведження об'єктів, процесів і явищ.

У контексті поняття «модель імпортової безпеки країни» слід більш детально розглянути такий вид моделей, як абстрактні (концептуальні) моделі. У останніх головним є послідовний словесний опис функцій або структури об'єкта, що вивчається. Подальша формалізація концептуальної моделі найчастіше зумовлює використання математичних моделей, у яких основні співвідношення між їхніми елементами, закономірності, яким вони підлягають, та вимоги і ціль функціонування записують у вигляді математичних формул. В економічних дослідженнях (включаючи й зовнішньоекономічну діяльність), найбільш поширеними є математичні та графічні. Одержання необхідної інформації при математичному моделюванні досягається завдяки тому, що модель, з одного боку, абстрагує другорядні фактори, а з іншого – узагальнює основні сторони досліджуваного явища, тим самим акцентуючи увагу на вирішенні основних питань, певним чином абстрагує досліджуване явище, однак має і переваги. Математичні моделі, що використовуються в економіці, розподіляються на класи за низкою ознак, що відносяться до особливостей об'єкта, який моделюється, і ступеня його спрощення, цілей і способів використання моделі та процесу її створення [19, с. 22]. Звичайно, важко охопити всю різноманітність типів економіко-математичних моделей та ознак їхньої класифікації. Виділяють наступні ознаки класифікації економіко-математичних моделей, наведені на рис. 3 [3, с. 10]:

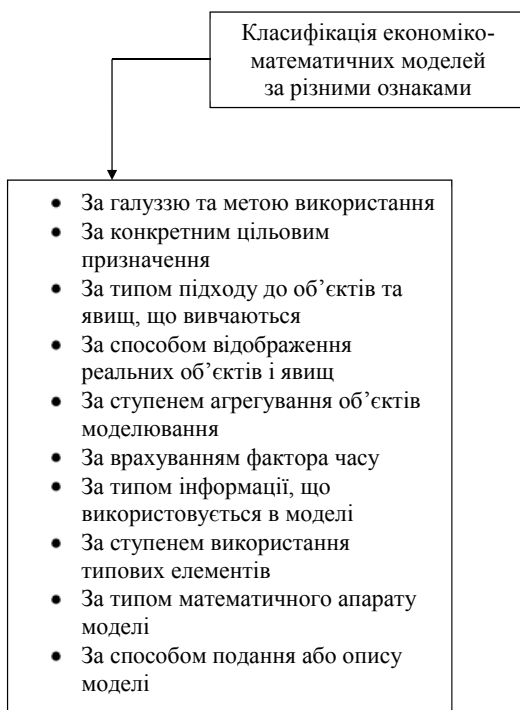

Рис. 3. Диференціація економіко-математичних моделей за ознаками

Джерело: [3, с. 10]

Економіко-математична модель відображає взаємозв'язок окремих параметрів явищ і процесів економічного життя. У таких моделях відображають тільки важливі для дослідника властивості процесів і явищ, які вивчають. Економіко-

математичні моделі по суті є спрощенням реального світу. Але якщо ці спрощення виконані коректно, то приблизне відображення реальної ситуації дає можливість отримувати досить точні характеристики функціонування та розвитку економічних систем [9, с. 41]. Усі економіко-математичні моделі по суті є засобами аналізу та прогнозування функціонування та розвитку економічних систем. Застосування економіко-математичного моделювання як наукового методу пізнання дає змогу розкрити сутність імпоротної безпеки країни у формі моделі. Отже, розглянувши класифікацію моделей, пропонуємо за основу для побудови моделі імпоротної безпеки країни обрати економіко-математичну модель. Саме такий вид моделі спроможний відобразити максимально точно властивості, особливості та характеристики імпоротної безпеки країни, а також показати взаємозв'язок між параметрами, індикаторами та розвитком явища імпоротної небезпеки. За допомогою економіко-математичної моделі уможливується аналіз впливу імпоротної діяльності та зовнішньоторговельної політики країни на імпортну безпеку. Економіко-математична модель імпоротної безпеки повинна відповідати таким вимогам:

- базуватися на чіткій науковій економічній теорії;
- відображати реальну структуру об'єкта відповідно до принципу структурної подібності (ізоморфізму);
- забезпечувати принципову різницю між керованими і некерованими змінними та параметрами;
- бути простою та зрозумілою для користувача;
- бути надійною в розумінні гарантій від абсурдних відповідей;
- бути адаптивною;
- відповідати умови, що визначають межі її використання;
- враховувати найбільш важливі фактори, що визначають рівень досліджуваних показників;
- відповідати встановленим критеріям;
- давати змогу отримувати такі знання, які до її реалізації були невідомими;
- бути достатньо абстрактною, щоб допустити варіювання великим числом змінних, але не настільки, щоб виникли сумніви в її надійності та практичній корисності отриманих результатів;
- відповідати умовам, що обмежують строк розв'язання завдання;
- дає змогу реалізувати її наявними засобами.

Практичним завданням економіко-математичного моделювання є: по-перше, аналіз економічних об'єктів і процесів; по-друге, економічне прогнозування, передбачення розвитку економічних процесів; по-третє, вироблення управлінських рішень на всіх рівнях господарської ієрархії управління [16, с. 88]. Процес економіко-математичного моделювання включає такі етапи: аналіз системи, постановка завдання, побудова моделі імпоротної безпеки країни, дослідження моделі, перевірка й оцінювання рішень, прогнозування розвитку системи. Загальну схему економіко-математичного моделювання наведено на рис. 4.

Після постановки завдання розробляється формалізована модель процесу, тобто залежність між структурними елементами виражають математичними символами у вигляді неявних функцій. Тому для досліджуваного об'єкта слід чітко визначити компоненти, параметри, змінні, функціональні залежності, обмеження, функції мети. На практиці часто не розмежовують ці поняттями, чим суттєво ускладнюється розробка моделі. Таким чином, розглянувши основні вимоги та етапи побудови економіко-математичної моделі імпоротної безпеки країни в загальному вигляді, слід дати характеристику вихідних положень до побудови мо-

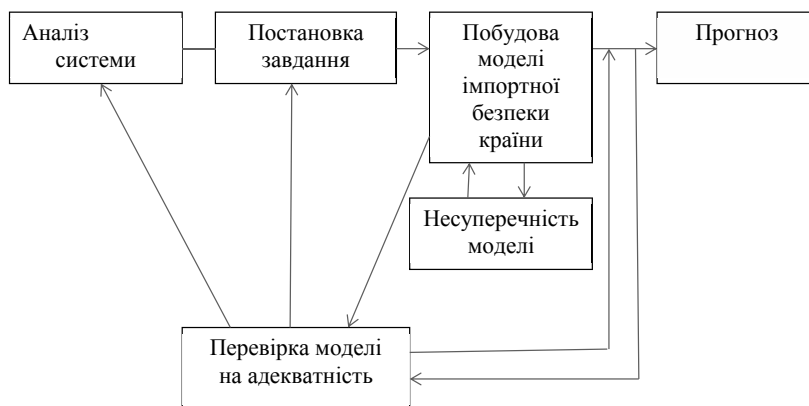

Рис. 4. Схема математичного моделювання економічних процесів

Джерело: [10, с. 105]

делі імпоротної безпеки країни. Розглянемо алгоритм побудови моделі імпоротної безпеки країни, наведений на рис. 5:

Рис. 5. Алгоритм побудови моделі імпоротної безпеки

Джерело: розроблено автором

Здійснення імпоротної діяльності пов'язане з появою численних загроз і небезпек як для безпосередніх учасників, так і для держави загалом. Серед основних загроз слід виділити такі:

- висока імпортна залежність;
- нераціональна структура імпорту;
- недостатня географічна диверсифікація імпорту;
- втрата внутрішнього ринку;
- неякісний імпорт, контрабанда тощо.

Отже, модель імпоротної безпеки повинна містити параметри та індикатори вимірювання загроз і небезпек та їх допустимі значення, з метою встановлення, прогнозування та попередження настання імпоротної небезпеки для країни та контролювання, щоб імпортна діяльність не виступала фактором підвищення імпоротної та економічної небезпеки країни.

Висновки

Аналіз моделі імпоротної безпеки країни та алгоритму її побудови свідчить, що найбільш вдалим типом є економіко-математична модель. Остання максимально точно відповідає вимогам побудови, відображення взаємозв'язків та особливостям системи імпоротної безпеки, її параметрам, принципам функціонування та розвитку, а також виступає інструментом прогнозування.

У результаті дослідження проаналізовано та розглянуто сутність поняття «модель», класифікацію моделей, ознаки класифікації економіко-математичних моделей, обґрунтовано вибір економіко-математичної моделі для побудови моделі імпоротної безпеки країни. А також визначено вимоги щодо побудови моделі імпоротної безпеки країни та алгоритм її побудови. Алгоритм побудови вказаної моделі складається з трьох основних етапів: перший – це відбір внутрішніх і зовнішніх загроз, що впливають на інтегральний показник імпоротної безпеки; другий – це збір та оцінка вихідної інформації за параметрами моделі; третій – це оцінка та аналіз рівня імпоротної безпеки за допомогою статистичної інформації, що включає в себе аналіз відкритості товарних ринків через імпорту квоту, оцінка товарної та географічної структури імпорту. Завдяки проведеному аналізу вдалося показати структуру та класифікацію моделей, охарактеризувати їхні види та виділити потрібний для побудови моделі імпоротної безпеки.

Напрямом подальших досліджень є формування механізму реалізації моделі імпоротної безпеки держави, що ґрунтується на світовому досвіді ефективного забезпечення механізму реалізації моделі на прикладах країн світу.

Література

1. Варналій З. С. Економічна безпека України : проблеми та пріоритети зміцнення : монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Сасенко. – К. : Знання України, 2011. – 299 с.
2. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
3. Вітлінський В. В. Математичні моделі та методи ринкової економіки : навч. посібник / В. В. Вітлінський, О. В. Піскунова ; МОНМС України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2010. – 531 с.
4. Гесць В. М. Моделі та методи соціально-економічного прогнозування : підручник / В. М. Гесць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, А. В. Ставицький та інші. – 2 вид., випр. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. – 396 с.
5. Голіков А. П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – 2-ге вид. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. – 144 с.

6. *Дацків Р. М.* Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р. М. Дацків. – Львів : Центр Європи, 2006. – 159 с.
7. *Жаліло Я. А.* Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві / Я. А. Жаліло // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. : Київський ун-т : Ін-т міжнар. відносин. – 2001. – Вип. 26. – С. 24-27.
8. *Кобелев Н. Б.* Практика применения экономико-математических методов и моделей / Н. Б. Кобелев. – М. : Изд-во «Финстатинформ». – 2000. – 211 с.
9. *Лугінін О. С.* Економіко-математичне моделювання : навч. посіб. / О. С. Лугінін, В. М. Фомішина. – К. : Знання, 2011. – 342 с.
10. *Лавренчук В. П.* Математика для економістів : теорія та застосування : економіко-математичне моделювання : [підр. для студ. вищ. навч. закл.] / В. П. Лавренчук, Т. І. Готинчан, В. С. Дронь, О. С. Кондур ; М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Вид. 2-е, випр. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. – 183 с.
11. *Малярець Л. М.* Економіко-математичне моделювання : навч. посіб. / Л. М. Малярець ; М-во освіти і науки України, Харк. нац. економ. ун-т. – Харків : ХНЕУ, 2010. – 310 с.
12. *Мунтіян В. І.* Економічна безпека України [Текст] / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 462 с.
13. *Morgenthau H. J.* Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. – 7th edition, revised by Thompson, Kenneth W. and Clinton David W. – New York : McGraw-Hill-Higher Education, 2005. 752 p.
14. *Нейлор Т.* Машинные имитационные эксперименты с моделями экономических систем / Т. Нейлор. – М. : Мир, 1975. – 392 с.
15. *Osgood R.E.* Ideals and Self-Interest in America's Foreign Relation. –Chicago: University of Chicago Press, 1954. 203 p.
16. *Пономаренко В. С.* Бізнес-моделювання та управління потоками робіт і документами в економічних системах : монографія / В. С. Пономаренко, І. А. Золотарьова, С. В. Минухин та ін. – М. : Изд. ХНЕУ, 2010. – 270 с.
17. *Пахомов Ю. М.* Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю. М. Пахомов, Д. Г. Лук'яненко, Б. В. Губський. – К. : Україна, 2002. – 237 с.
18. *Сідак В. С.* Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів Господарювання : монографія / В. С. Сідак, О. А. Кириченко. – К. : УЕП Крок, 2008. – 403 с.
19. *Харченко Л. С.* Інформаційна безпека України : Глосарій / Л. С. Харченко, В. А. Ліпкан, О. В. Логінов, за заг. ред. д.ю.н., проф. Р. А. Каложного. – К. : Текст, 2004. – 136 с.
20. *Чорнодід І.* Економічна безпека як категорія економічної теорії / І. Чорнодід // Актуальні проблеми економіки : Науковий екон. журнал, № 11, 2003. – С. 13-20.
21. *Шлемко В. Т.* Економічна безпека України : сутність і напрямки забезпечення : [наук. вид.] / В. Т. Шлемко, І. Білько. – К. : НІСД, 1997. – 143 с.
22. *Wolfers A.* «National Security» as an Ambiguous Symbol / A. Wolfers // Political Science Quarterly. – 1952. – vol. 67. – No. 4 (December). – P. 481–502.